

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Іван Руснак

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-0379-7177

Світлана Романюк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID ID 0000-0002-9905-8880

DOI 10.24139/2312-5993/2022.04/166-178

КОСТЬ КИСІЛЕВСЬКИЙ – ПЕДАГОГІЧНА І НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті висвітлено життєво-творчий шлях відомого українського педагога, організатора рідномовного шкільництва в Західній Європі і США, вченого-мовознавця, літературознавця, громадського діяча Костянтина Йосифовича Кисілевського (1890-1974). Обґрунтовано особливу роль сім'ї, родинної педагогіки, художньої літератури, народної творчості, шкільної освіти у формуванні патріота-державника, учасника визвольних змагань за незалежність України. З'ясовано, що у педагогічній діяльності К.Кисілевський як учитель гімназій і семінарій використовував прогресивні досягнення європейської і світової педагогіки (Дальтон-план, методи Монтесорі та Декролі, метод проєктів тощо), на їх засадах будував свої підручники з рідної мови і літератури для українських шкіл Галичини і шкіл українознавства в діаспорі. Показано, що попри освітню діяльність він виокремлював провідну роль школи у вихованні української молоді в дусі патріотизму, прищепленні їй любові до мови, літератури, історії, культури та мистецтва рідного народу, забезпеченні гармонійного розвитку особистості закордонного українця. Здійснено аналіз багатоаспектної наукової діяльності вченого в галузі української діалектології, історії мови, літератури, дидактики, літературознавства та ін. Констатовано, що подальшого дослідження заслуговує культурно-просвітницька діяльність К. Кисілевського.

Ключові слова: педагог, учений, рідномовне шкільництво, організаційно-педагогічна діяльність, методи навчання, наукова діяльність, українська діаспора.

Постановка проблеми. Із проголошенням незалежної України вітчизняні науковці, педагоги, митці долучилися до великого масиву духовної, педагогічної, мистецької літератури, яка творилася в полікультурному середовищі інших держав світу, але була пронизана національною ідеєю, оскільки їх автори вірили, що наша країна здобуде самостійність, увійде в світову спільноту і розвиватиметься на громадянських, демократичних засадах. До таких багатогранних, національно свідомих діячів української діаспори належав і Кость Кисілевський. Однак, як слушно зазначає дослідниця його творчої діяльності Т. Гаврилюк, багатьом сучасним педагогам, ученим, громадським діячам в Україні це ім'я майже не відоме або мало про що говорить. А між тим у першій третині минулого століття його добре

знала і шанувала національно свідомо українська інтелігенція Галичини, а, починаючи з кінця 1940-х років, українська спільнота в Німеччині, США, Канаді, інших країнах проживання українців. Визнання і повагу своїх земляків ця неординарна особистість заслужила воістину подвижницькою працею на ниві освіти, науки, культури, громадського життя в Україні і поза її межами – в еміграції (Слово рідне. Читанка з українознавства, 1952, с. 17). Автори «Золотої книги», що вийшла друком 1999 р. до 50-річчя школи українознавства ОУА «Самопоміч» у Нью-Йорку, так характеризують К.Кисілевського: «Педагог, науковець, мовознавець-філолог, діалектолог-спеціаліст українських говірок, автор багатьох підручників в ділянці мови, української граматики і літератури, як також праць на тему дидактики і методики навчання української мови, автор наукових дослідів щодо історії правописів української мови, автор хрестоматії української літератури, учасник Визвольних Змагань у лавах Української Галицької Армії, професор ряду гімназій і семінарів, як рівнож кількох українських університетів, автор багатьох праць на тему українських письменників» (Кисілевський, 1995, с. 141).

Перелік цей, безперечно, можна і варто продовжити. Як, зрештою, давно вже пора ввести його ім'я і, особливо, творчий доробок у сучасний науковий світ в Україні, зробити його надбанням педагогічної громадськості, адже творенню української освіти, науки, культури, духовності він присвятив понад півстоліття свого життя.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз джерельної бази засвідчив, що окремі напрями і сфери життєдіяльності К. Кисілевського вивчали Т. Гаврилюк, Г. Городиловська, Й. Дзензелівський, Е. Жарський, П. Ковалів, М. Попадюк, З. Терлак та ін. Проте цілісного системного дослідження цієї багатогранної, неординарної особистості в педагогічній науці ще не створено, хоча потреба у ньому є, зважаючи на реформаційні процеси в системах освіти й науки України.

Мета статті – розглянути життєво-творчий шлях вченого та актуалізувати його ідеї для сучасних освітян, науково-педагогічних працівників, студентів, для всіх, хто причетний до розбудови Нової української школи.

Виклад основно матеріалу. За даними вчених, Кость Кисілевський народився 23 лютого 1890 року в Рошневі Товмацького повіту на Станіславщині (тепер Тисменицького району Івано-Франківської

області) в сім'ї священника. Його батько Йосиф, який походить з роду Миколи Кисілевського – пароха у Хлібичині Пільному на Снятинщині, був совітником консисторії в Станіславові, багато зробив для духовного розвою краю. Будучи парохом у селі Рошневі Товмацького (Тлумацького) повіту, заклав там читальню імені М.Качковського, провадив широку просвітницьку роботу серед місцевих парафіян (Кисілевський, 1999, с. 41). Хоча помер він досить рано, у 1910 р., все ж зумів виховати дітей національно свідомими патріотами України, активними діячами на ниві українського просвітництва.

Важливо відзначити, що в сім'ї К.Кисілевського панувала атмосфера любові до української мови, історії, культури, традицій та обрядів, а настільною книгою, своєрідною Біблією, був «Кобзар» Т.Шевченка, що позитивно впливала на юнака, формування його світогляду.

Уже в перші шкільні роки він із захопленням читав твори українських письменників, вивчав напам'ять вірші, сам писав їх. Жадоба знань, наполегливість в оволодінні ними давала позитивні результати: кожен навчальний рік у гімназіях Коломиї і Станіслава майбутній педагог закінчував з відмінними оцінками і похвальними листами. Прагнення здобувати знання, пізнати духовний світ українського народу були визначальними в діяльності К. Кисілевського впродовж усього життя. Саме на їх формування найбільший вплив справив батько – високоосвічена людина свого часу, мудрий і щирий наставник своїх дітей, добрий порадижник місцевих прихожан (Слово рідне. Читанка з українознавства, 1952, с. 19).

На становлення особистості майбутнього освітянина і вченого великий вплив мала і його матір Анна, яка виховала шістьох синів - активних учасників культурно-просвітницького руху на західноукраїнських землях і двох дочок. Якраз від неї він перейняв любов до народної пісні, казки, інших жанрів народної творчості, до рідної мови, що, зрештою, й визначило його подальшу педагогічну і наукову діяльність як у Галичині, так і, що дуже важливо, серед української еміграції у повоєнній Європі, а згодом і в США.

Після закінчення польської гімназії в Станіславі, яка давала своїм випускникам право продовжувати офіційну освіту, К.Кисілевський вступив до Віденського університету. Тут він студював філологію, філософію, історію Східної Європи. Для поглиблення знань виїхав на два семестри до Лейпцігського університету, де ознайомився з експериментальною фонетикою Сіверса, порівняльною філологією

Бругмена, Гірта, Віндіна (санскрит) і Лескіна та Вайганда (славістика). Два роки плідної праці над староукраїнськими пам'ятками в рукописному відділі у Відні та в Національному музеї Львова завершилися успішним захистом у Віденському університеті докторської дисертації «Мовні риси староукраїнських пам'яток з особливою увагою до Кодексу Ганкенштайна з XI-XIVст.». Ступінь доктора філософії відкривав молодому вченому шлях до наукової діяльності, тим більше, що таку пропозицію від університетського керівництва він отримав. Та все ж виплекана в гімназійні роки мрія – стати виховником української молоді на рідній землі взяла верх. Тому в січні 1913 р. К.Кисілевський склав іспит на вчителя середніх шкіл-гімназій та семінарій і повернувся до Станіслава. Влаштувався вчителем до єдиної тут державної української гімназії, бо добре усвідомлював, що навчальні дисципліни найсприятливіша можливість для національно-патріотичного виховання молодого покоління, для становлення й розвитку національно зорієнтованої, по-державницьки мислячої особистості. Усвідомлював й інше, мабуть, важливіше за попередню істину: формувати таку особистість може лише переконаний патріот України, педагог – особистість, людина саможертвна, творча й ініціативна, спроможна згуртувати довкола себе однодумців і вести їх за собою – до вершин людського духу, до досягнення ідеалу, яким для справжнього українця є Бог і Україна. До такої подвижницької праці зобов'язувала й сама історія гімназії – не така вже тривала, але героїчна.

Прагнучи сприяти розвитку української науки, літератури, поширенню українського друкованого слова в середовищі українців, яких місцева влада намагалася денаціоналізувати, К.Кисілевський у 1914 р. вступає до Наукового товариства імені Т.Шевченка (НТШ) і активно включається у просвітницьку роботу. Та її, як і педагогічну працю, перервала Перша світова війна, яка вписала в його біографію своєрідну і яскраву сторінку. Розпочавши службу в австрійському війську, він згодом став старшиною Української Галицької Армії (УГА). Після закінчення бойових дій К.Кисілевський повернувся до Станіслава і продовжив свою педагогічну діяльність у єдиній в місті українській гімназії, де викладав латинську та польську мови, а любов до рідної мови прищеплював гімназістам у позанавчальний час та під час культурно-просвітницької роботи. Варто відзначити, що українські декламації, з якими виступали учні гімназії на шкільних святах, викликали захоплення слухачів та бурю оплесків у залі.

У 1928 р. професор К.Кисілевський переїжджає до Львова, що був тоді справжнім центром національно-культурного відродження українців Галичини. Тут він працює у Третій державній жіночій гімназії, а також у державній гімназії в містечку Городок поблизу Львова, активно займається науковою роботою на ниві української філології та лінгводидактики, бере активну участь у діяльності НТШ та культурно-просвітницькій роботі, виховує національно свідоме молоде покоління українців Галичини. Львівський період. найбільш плідний у житті педагога і вченого за часів його проживання на рідній землі. На нашу думку, він заслуговує окремого ґрунтовного дослідження.

Зазначимо, що міжвоєнний період у житті галичан був досить окладним, оскільки польська влада проводила жорстоку політику денаціоналізації по відношенню до українського населення краю. Головний удар було спрямовано проти навчання українською мовою в державних закладах освіти. Це спонукало національно свідому інтелігенцію відкривати приватні середні школи, навчання в яких відбувалося українською мовою. Активним учасником цього процесу був К.Кисілевський. Він підготував навчальний посібник «Правописні правила», в якому подано найголовніші правила українського правопису, що ілюструються численними прикладами з творів українських письменників та фольклору. Широко використовувався в навчанні рідної мови і його «Правописний словник», який нараховував майже 14000 слів, окремі з них, найбільш складні для вживання, було подано з наголосами.

У навчанні граматики в школах Галичини, поряд з іншими, використовували також підручник К.Кисілевського «Правописні вправи». Автор подає у ньому зразок вправ (писаними літерами) за розділами (всього в 2 частинах 18 розділів): 1) великі букви на початку речення, 2) великі букви в іменах осіб, 3) великі букви на початку прізвищ і т.п. До кожного тексту подано запитання чи завдання до них.

У початковому процесі К.Кисілевський, як і інші передові педагоги Галичини, використовував такі форми і методи, як Дальтон-план, метод Монтесорі, школа праці, метод Декролі, метод проєктів, активна школа, драматизація та інсценізація тощо. Особливу увагу у навчальному процесі приділяв методу проєктів і виділяв такі його ознаки: 1) метод проєктів вимагає від учнів мислення, а не механічного запам'ятовування; 2) акцентує увагу на практичній діяльності, а не на теоретичному здобутті знань; 3) реалізується в

реальному житті, середовищі; природних, життєвих, а не штучних ситуаціях; 4) у процесі виконання завдань учень сам відкриває теоретичні правила або виводить їх самостійно.

Крім педагогічної діяльності, К.Кисілевський брав активну участь у роботі НТШ, культурно-просвітницькій роботі серед населення Галичини, а також студентів Львівського університету, в якому у 1939-1941 рр. працював професором, та Львівського педагогічного інституту, де у 1937 – 1941 рр. завідував кафедрою мовознавства. Під час Другої світової війни був директором і вчителем Української семінарії в Рогатині, а в 1944 р. разом із сім'єю, як і десятки тисяч українців, виїхав до Західної Німеччини – в американську окупаційну зону.

Опинившись у таборах для переміщених осіб і не маючи наміру повертатися в Україну, де панував жорстокий сталінський режим і всіх, хто побував у полоні або працював у Німеччині чи виїхав до неї, чекали тюрми та концтабори, українські патріоти поступово налагоджували культурно-просвітницьку діяльність, відкривали навчальні заклади і науково-дослідні установи, почали видавати газети і журнали. Активно включився в цей процес і К.Кисілевський, який мав понад двадцятилітній досвід організаційно-педагогічної та науково-просвітницької праці, набутий у Галичині.

Перебуваючи в місті Байроті і спостерігаючи, як поводять себе діти і молодь, К.Кисілевський разом із своїми однодумцями, В. Ратичем, І. Мірчуком та С. Липецьким 11 червня 1945 р. заснували українську гімназію, директором якої обрали педагога і вченого. Навчальний рік у ній розпочався навчальний процес учасниками якого були сто учнів і 17 учителів. Зазначимо, що їх кількість у постійно зростала завдяки виваженій організаційно-педагогічній діяльності її директора.

Для підтвердження зазначеного наводимо розпорядження, яке К.Кисілевський 19-го березня 1946 р. залишив у книзі розпоряджень:

«1) Опікуни клас зобов'язані переводити з учнями виховні лекції на теми поведінки супроти вчителів, старших людей, влади, інших націй, товаришів, вдома і в школі. Вони провадять розклад зайнять і приготувань, прогулянок, імпрез, відвідування культосвітніх установ, виховують сміливих і чесних, увічливих, зарадних і життєздатних, пильних і спостережливих громадян.

2) Опікун адмініструє в своїй класі, визначає провід у класі в порозумінні з учнями, повідомляє про найважливіші зарядження дирекції, дбає про обстановку в класі, пише каталоги, свідоцтва, денники,

звільняє учнів на один день або на години, улаштовує клясові імпрези, відвідує лекції учителів за відомом дирекції, уділяє порад учням та їх батькам, цікавиться здоров'ям учнів та їхньої родини, відвідує їх по квартирах і бурсах, опікується ними в часі концертів, вечерниць, прогулянок і вакацій» (Кисілевський, 1962, с. 69).

Важливо наголосити, що директор гімназії К.Кисілевський приділяв велику увагу організації навчально-виховного процесу в гімназії. Він особисто відвідав понад 200 лекцій та постійно консультував учителів, а в 1948/49 навчальному році провів з допомогою фахівців десять показових лекцій з конференціями та дискусіями, що мали на меті відібрати й утвердити найбільш ефективні в таких складних умовах методи навчання й виховання учнів. Крім того, директор гімназії виголошував щороку на зборах батьків численні доповіді на виховні теми, поширюючи між ними думку про необхідність виховання релігійного, патріотичного, активного, зарядного й освіченого громадянина України і світу.

Зазначимо, що К.Кисілевський успішно поєднував працю в гімназії з педагогічною діяльністю в Українському вільному університеті (Мюнхен) – з 1945 р. на посаді надзвичайного професора, а з 1959 р. – звичайного професора, що давало йому можливість займатися освітньою та науковою роботою, сприяти підготовці педагогічних кадрів для системи рідномовного шкільництва українців у діаспорі.

Зважаючи на те, що згідно розпорядження окупаційної військової влади табори для переміщених осіб поступово згортали свою діяльність, К.Кисілевський у травні 1949 р. виїхав до США і поселився у Нью-Йорку, де вже сформувалась активна українська громада. Тут він зініціював створення школи українознавства, яка розпочала свою діяльність у вересні того ж року. Навчання у ній проводилося за програмами європейської гімназії з посиленою увагою на українознавство. Курс навчання нараховував 60 лекційних годин і тривав шість місяців, після чого учні здавали випускні (матуральні) іспити з української мови і літератури, латинської, німецької та англійської мов, історії, географії, біології, фізики, хімії і математики. Випускники школи здобували досить глибокі знання і при вступі до американських університетів отримували високі оцінки (Школа Українознавства ОУА «Самопоміч» у Нью Йорку).

Водночас головною метою школи було виховання української молоді у дусі патріотизму, прищеплення їй любові до мови, літератури,

історії, культури та мистецтва українського народу. Тобто, учні здобували тут середню освіту, яка давала право вступу до американських університетів, оволодівали українською мовою як неодмінною умовою вступу до українських молодіжних організацій та основою участі в житті етнічної громади. Як бачимо, педагогам рідномовного шкільництва в діаспорі доводилося вирішувати триєдине завдання: забезпечити засвоєння української мови, врахувати ідеологічні засади розбудови української спільноти в іншомовному середовищі країн проживання, виховувати національно свідому, гармонійно розвинену особистість українця в діаспорі. Потрібно наголосити, що освітяни українського зарубіжжя з ним успішно справлялись. Значну роль у цьому відігравав і К. Кисілевський як педагог і автор шкільних підручників, потреба в яких постійно зростала. Зокрема, за сприяння Вчительської Ради з'явилось його «Слово Рідне» – читанка з українознавства, видана 1952 р. у Нью-Йорку.

Зазначимо, що підручник складається з чотирьох розділів, які вміщують різні за тематикою і жанрами художні твори, зразки усної народної творчості українців, науково-популярні і публіцистичні тексти, що висвітлюють минуле й сьогодення України, дають настанови юним читачам щодо використання вільного часу тощо. Його мету втілено у вступній статті «На новій землі», що є своєрідним рефреном, який втілює творчий задум К.Кисілевського. Звертаючись до юних читачів, автор читанки стверджує: «Треба вчитись і змагатись за кращі успіхи. Треба пізнавати все, що в Америці, чи на іншій вільній землі, добре, корисне, гарне. Треба пам'ятати, що далеко за нами наша земля, закована в тяжкі кайдани. І тому треба пильно вивчати все, що належить до українознавства, читати українські книжки та запам'ятовувати добре наші прастарі звичаї, пісні, наш обряд, треба вивчати нашу історію, географію, природу, господарство, культуру, релігію, що є нам дорогоцінним скарбом» (Попадюк, 2000, с. 3). Наголосимо: цьому якраз і сприяє зміст навчальної книжки. Наводимо, для підтвердження зазначеного, тільки назви розділів підручника: «Наша Батьківщина», «історія України», «Казковий світ України», «Розвага», «Різдвяні звичаї», «За соборну й незалежну Україну», «Тарас Шевченко – геній України», «Лихоліття на Україні», «Народна поезія у звичаях і піснях». Зазначимо, що актуальні вони і для суспільних реалій нашої держави, тому окремі з уміщених творів доцільно використати при укладанні посібників для позакласного читання в початковій школі, щоб дати молодшим

школярам знання про життєдіяльність закордонних українців. Однак вважаємо, що підручник значно б виграв, якби до поданих текстів було запропоновано запитання й завдання, які б значно активізували пізнавальну діяльність школярів.

Необхідно наголосити, що цей недолік було усунуто в «Українській читанці» для V року навчання української мови (1962 р.), яку видала Шкільна Рада Українського Конгресового Комітету Америки. Зміст її, як і попередньої, складався з тематичних розділів, що вміщували твори різних жанрів, об'єднаних єдиною ідеєю: формувати національну свідомість учнів шкіл українознавства, плекати їхні патріотичні почуття, готовність боротися за самостійну Україну. Автор читанки врахував вікові особливості школярів і ввів рубрики «Взимі», «Казковий світ», «Розвага», «Весною», «По дорозі життя», які збагачували духовний світ, розширювали кругозір, формували естетичні почуття учнів, тобто забезпечували гармонійний розвиток юних українців. Позитивним вважаємо наявність у підручнику словничка-пояснення слів. Завершує його «Закінчення» – звернення педагога до зростаючого покоління закордонних українців: «Не словами, а ділами будуймо Україну, не риданням, а послідовною працею поможемо їй. Учні мусять учитись! То їх завдання. Як навчаються багато, то буде з того користь Україні і країні, в якій живемо» (Гаврилюк, 2012, с. 169).

Закцентуємо, що в діяльності школи українознавства К.Кисілевський, крім навчання, велику увагу звертав на: «розбуджування високого зацікавлення до українського мистецтва в поезії, ритміці, танку, співі, фольклорі, старовині, що її розцінюємо на тисячі років, бо ще з трипільської культури. Нехай діти бачать її цінності, нехай відкривають свої очі й вуха на цю ділянку переживань, нехай виростають під крилами цього мистецтва, яким рівня треба шукати в історії стародавніх народів. А для цього маємо тепер такі багаті джерела до використання на лекціях хоч би згадати: В. Січинського, О. Повстенка, Я. Пастернака, Енциклопедію Українознавства й ін. Та й наші скромні читанки Шкільної Ради та Учительської Громади сповнені почуття краси України в старовині і в сучасному, в статтях і поезіях, відповідних для дітей і юнацтва, таких сучасних творців письменства, як пп. М.Юркевичева, Савицька Іванна, Ніна Мудрик-Мрицова, Олександра Копачева, Леся Храплива, Роман Завадович, Володимир Барагура, Іван Керницький і інші. Маємо дитячі й юнацькі журнали, маємо нові книжки для дітей і юнацтва» (Кисілевський, 1954).

Ці та інші поради, настанови, пропозиції К.Кисілевський впродовж десяти років висловлював як інспектор Шкільної Ради УККА на нарадах директорів шкіл українознавства, семінарах учителів української мови і літератури, в особистих розмовах з ними під час інспектування закладів освіти американських українців (Кисілевський, 1965).

Важливим напрямом організаційно-педагогічної діяльності К. Кисілевського є участь у створенні Університету Українознавства, за відкриття якого в 1954 р. взялися вчені – члени НТШ у Нью Йорку. Потреба його організації зумовлена тим, що випускники шкіл українознавства не мали змоги продовжувати навчання і здобувати вищу світу в цій сфері.

Після тривалих обговорень і дискусій було схвалено статут Університету Українознавства, який передбачав створення таких факультетів, як:

«1) мовно-літературний, 2) історично-філософічний, 3) мистецький, 4) економічно-природничий. Предметами викладів будуть: українська мова, література, історія, філософія, право, журналістика, мистецтво, суспільна економія, природа, географія. Кожен семестр триватиме чотири місяці; виклади і вправи будуть відбуватися три рази на тиждень у вечірніх годинах. Студенти (звичайні, після закінчення середньої школи; надзвичайні; що зможуть доповнити середньошкільні студії на маткурсі в Нью-Йорку, без обмеження віку) мають право вибору предметів навіть з різних факультетів. Після семестрів будуть колекції, після восьмого семестру магістерський іспит. Місцем постійного осідку є Дім Української Культури в Нью-Йорку» (Кисілевський, 1961). Свою роботу університет розпочав у жовтні 1954 р. Професор К.Кисілевський як досвідчений вчений у галузі філології тривалий час був деканом мовно-літературного факультету.

Слід зазначити, що, перебуваючи в еміграції, К.Кисілевський відіграв важливу роль в організації українознавчих студій у США, розширенні наукових зв'язків і активізації дослідницької діяльності вчених українського зарубіжжя. Він був довголітнім науковим секретарем і директором Філологічної секції НТШ у Нью-Йорку, членом-кореспондентом Української Вільної Академії Наук в Америці та Міжнародної Вільної Академії наук у Парижі.

Результатом його наукових пошуків стали численні праці з української діалектології, історії мови, літератури, дидактики. Зокрема, в

умовах діаспори він видав такі навчальні книги, як «Вивчаймо українську мову! Ч.І.ІІ.ІІІ. Підручник для розмов» (Нью-Йорк, 1962, 1968), «Новий буквар і перша читанка» (Нью-Йорк, 1962), «Українська читанка для ІІІ, ІV, V, VI року» (Нью-Йорк, 1958, 1967), «Методика навчання української мови і літератури» (Нью-Йорк, 1958, 1976), «Хрестоматія з української літератури для шкіл і курсів українознавства» (Нью-Йорк, 1961 і багаторазові перевидання її до 1988).

Із мовознавчих досліджень, написаних у діаспорі, вагомим внеском в українську філологію є, зокрема, такі праці, як «Іван Панькевич», присвячена вивченню діяльності відомого мовознавця і діалектолога Західної України, професора Карлового університету в Празі (Українська Вільна Академія Наук. Серія: Українські вчені. – Ч.7. – Вінніпег, 1958); «Іван Зілинський» – про визначного мовознавця і діалектолога, професора Краківського і Празького університетів, (Українська Вільна Академія Наук. Серія: Українські вчені. – Ч.10. – Вінніпег, 1962).

Цінним надбанням зарубіжної україністики став збірник наукових праць К.Кисілевського «Українське мовознавство в останній добі (Філологічні праці)», виданий українським католицьким університетом у Римі в 1973.

Власне, підтвердженням цього є також праці К.Кисілевського, опубліковані в «Записках Наукового Товариства ім. Шевченка», зокрема, «Надпрутський говір» (том 162, Нью-Йорк – Париж, 1954), «Наукові праці І.Франка» (том 166, Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1957), «Академік Степан Смаль-Стоцький» (том 172, Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1960), «Мовні особливості Наддністрянського гнізда» (том CLXIX? Париж – Нью-Йорк, 1961), «Стилістичні й ритмічні засоби поезій І.Франка» (том LXXXII, Нью-Йорк – Париж – Торонто, 1967). Привернули увагу наукової громадськості праці вченого, що з'явилися друком у «Збірнику Українського Вільного Університету» в пам'ять Володимира Янева «Мистецькі засоби слова Любови Коленської у збірці оповідань «Самотність» (том 10, Мюнхен, 1983), «Тарас Шевченко як лірик» («Гомін України», Торонто, Онт., Канада, 1951, Ч.13).

Зазначимо, що згідно з підрахунками П. Коваліва К. Кисілевський написав 53 наукові праці, 25 наукових розвідок, 30 дидактичних праць для вчителів, 50 наукових рецензій, 20 підручників для шкіл українознавства та 5 літературних нарисів (Кисілевський, 1995, с. 143).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз джерельної бази засвідчує, що плідна педагогічна, науково-дослідницька та культурно-просвітницька діяльність К. Кисілевського на рідній землі і в західній діаспорі другої половини ХХ ст. була помітним явищем у становленні і розвитку національної освіти й виховання зростаючих поколінь українців, української педагогіки і філології. Його творчий доробок заслуговує ґрунтовного вивчення, а педагогічні ідеї вченого можуть прислужитися розбудові сучасної системи національної освіти в Україні та східній українській діаспорі.

Подальшого дослідження заслуговує різноманітна культурно-просвітницька діяльність К. Кисілевського та виявлення шляхів упровадження його педагогічних ідей та дидактичних напрацювань в освітній процес Нові української школи.

ЛІТЕРАТУРА

- Слово рідне. Читанка з українознавства (1952). К. Кисілевський (укл.). Нью-Йорк: Видання «Учительської громади» (*The native word. Reader in Ukrainian Studies* (1952). К. Kisilevsky (incl.). New York: Teaching Community..
- Гаврилюк, Т. (2012). Формування К. Кисілевського як педагога і громадянського діяча. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Педагогіка та психологія», 620, 17–19* (Havrylyuk, T. (2012). Formation of K. Kisilevsky as a teacher and civil figure. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Series "Pedagogy and Psychology", 620, 17-19*).
- Кисілевський, К. (1962). *Закінчення. Українська читанка для V року навчання української мови*. Нью Йорк: Видавництво Шкільної Ради (Kisilevsky, K. (1962). *End. Ukrainian Reading for the 5th year of Ukrainian language learning*. New York: School Council Publishing House).
- Кисілевський, К. (1965). *Деякі відомості про контролю шкіл українознавства*. Свобода (Kisilevsky, K. (1965). *Some information about the control of Ukrainian schools*. Freedom).
- Кисілевський, К. (1954). *Університет українознавства при УККА*. Свобода, 12 червня (Kisilevsky, K. (1954). *University of Ukrainian Studies at UKKU*. Freedom, June 12).
- Кисілевський, К. (1961). *Нові засоби для поживлення українознавства*. Свобода, 30 червня (Kisilevsky, K. (1961). *New means for revival of Ukrainian studies*. Freedom, June 30).
- Кисілевський, К. (1995). *Дещо з промов і повчань. Байротські спомини з «Юних днів весни» 1945–1950*. З нагоди 50-літнього ювілею (ЗСА – Канада), 60–61 (Kisilevsky, K. (1995). *Some of the speeches and teachings. Bayrot Memories from the "Young Days of Spring" 1945-1950*. On the occasion of the 50-Summer Anniversary (Armed Forces- Canada), 60-61).
- Кисілевський, К. (1999). *Золота книга. 50 років Школи Українознавства ОУА «Самопоміч» у Нью Йорку. 1949 – 1999*. Нью Йорк, сс. 141–144 (Kisilevsky, K. (1999). *The Gold Book. 50 years of Ukrainian School of Ukrainian Studies "Samopomich" in New York. 1949 - 1999*. New York, SS. 141–144).

Попадюк, М. (2000). *Кисілевські. Скарби: Покутські родини*. Снятин: Прут-Принт (Poradiuk, M. (2000). *Kisilevsky. Treasures: Pokut families*. Snyatyn: Prut Print).
Школа Українознавства ОУА «Самопоміч» у Нью Йорку. 1949–1999. Режим доступу: www.ukrainianschoolnyc.org (OUA Self -help School in New York. 1949–1999. Retrieved from: www.ukrainianschoolnyc.org).

SUMMARY

Rusnak Ivan, Romaniuk Svitlana. Kost Kisilevsky - pedagogical and scientific activity.

The article highlights the life and creative path of the famous Ukrainian pedagogue, organizer of native-language schooling in Western Europe and the USA, scientist-linguist, literary critic, public figure Konstantyn Yosyfovych Kysilevskyi (1890-1974). The author has substantiated the special role of family, family pedagogy, artistic literature, folk creativity, and school education in the formation of a patriot-statesman, a participant in the liberation struggle for independence of Ukraine. It was found that in his pedagogical activities, as a teacher of gymnasiums and seminaries, K. Kysilevskyi used the progressive achievements of European and world pedagogy (Dalton plan, Montessori and Decroli methods, the method of project, etc.), on their foundations he built his textbooks on native language and literature for Ukrainian schools in Galicia and schools of Ukrainian studies in the diaspora. It is shown that, despite his educational activities, he distinguished the leading role the school in educating Ukrainian youth in the spirit of patriotism, instilling in them a love of language and literature. history, culture and art of the native people, ensuring the harmonious development of the personality of a Ukrainian abroad. An analysis of multidimensional scientific activity of the scientist in the field of Ukrainian dialectology, language history, literature, didactics, literary studies, etc. was carried out. It is stated that the cultural and educational activity of K. Kysilevskyi deserves further research.

Key words: teacher, scientist, native-language schooling, organizational and pedagogical activity, teaching methods, scientific activity, Ukrainian diaspora.